

Педагогічні технології впровадження театрального мистецтва в процес професійної підготовки майбутнього вчителя.

Анотація. Стаття присвячена актуальним проблемам визначення перспективних напрямків театрального мистецтва в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя. Розглянуті спільні та відмінні риси педагогічної та акторсько-режисерської діяльності, акторські та режисерські здібності, необхідні для вчителя, режисерські методи реалізації навчального процесу і позакласної роботи.

Ключові слова: театральне мистецтво, педагогічна діяльність, акторські та режисерські здібності, режисерські методи, навчальний процес, позакласна робота.

Аннотация. Статья посвящена актуальным проблемам определения перспективных направлений театрального искусства в процессе профессиональной подготовке будущего учителя. Рассмотрены общие и отличительные черты педагогической и актерско-режиссерской деятельности, актерские и режиссерские способности, необходимые педагогу, режиссерские методы реализации процесса обучения и внеклассной работы.

Ключевые слова: театральное искусство, педагогическая деятельность, актёрские и режиссёрские способности, режиссёрские методы, учебный процесс, внеклассная работа.

Summary. The article is devoted to actual problems of identifying promising directions of theater art in the process of business professional training of future teachers. The general and excellent lines of pedagogical and actor-producer activity, actor and producer capabilities, necessary a teacher, producer methods of taching process realization and extracurricular works.

Keywords: theatrical art, pedagogical activity, actor and producer capabilities, producer methods, teaching process, extracurricular work.

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Сучасні пріоритети розвитку освіти зумовлюють потребу у підготовці педагогів, здатних до творчої праці, професійного розвитку та вдосконалення, освоєння та впровадження нових освітніх технологій. У світовому просторі учительська професія належить до найбільш відповідальних. Саме з діяльності представників цього фаху розпочинається складний ланцюг основних взаємопов'язаних процесів, який схематично можна представити як: навчання і виховання дітей і молоді - якісна освіта - науковий і технічний прогрес - розвиток суспільства. Означений кінцевий результат значною мірою залежить від потенціалу першопоштовху: умінь, зусиль, здібностей та професіоналізму учителя.

Тому підготовка педагогічних кадрів у нинішніх умовах має забезпечувати оптимальні передумови для самореалізації особистості, розкриття усіх її потенційних можливостей, адже саме гармонійно розвинена особистість є уособленням споконвічних прагнень людства досягти вищої досконалості, гармонії та краси.

З цих позицій театральне мистецтво розглядається як ефективний засіб, що дозволяє розвивати інтелектуальну, духовну, фізичну сфери людини, ефективно реалізовувати її творчий потенціал.

Театральна культура завжди була складником духовного життя народу, одним з найпотужніших засобів впливу на свідомість і поведінку людини. М.В. Гоголь так висловився про театр: «Театр нітрохи не дрібниця і зовсім не марна річ ... Це така кафедра, з якої можна багато сказати світу добра» [1.21]. Театральне мистецтво і театралізація як один із способів організації життєвого простору використовується людиною в соціокультурному та педагогічному контекстах у якості засобу виховання, передачі інформації з метою формування її світоглядних позицій, морально-етичних цінностей і

пріоритетів, естетичних ідеалів, оволодіння зразками поведінки, створення соціальних установок, задоволення творчих потреб тощо.

Мета статті: розглянути основні перспективні напрями упровадження мистецтва театру в навчальний процес професійної підготовки майбутнього вчителя для виховання педагога з якостями артистичної особистості, з багатством особистісних проявів та природністю, свободою, красою та витонченістю рішень, які будуть використовуватися залежно від педагогічних цілей, та ефективної реалізації його творчого потенціалу.

Аналіз останніх наукових публікацій та досліджень.

Взаємодія педагогіки і театру має глибокі історичні й соціальні корені. Навчання і виховання учнів із застосуванням елементів театрального мистецтва у педагогічній діяльності здійснювалося і в давні і в новітні часи (Аристотель, Платон, Сократ, Цицерон, Я. Коменський, С. Полоцький та інші). Нетрадиційний метод театрального мистецтва – театралізацію (яскраву, образну, емоційну форму) в навчанні і вихованні студентів практикували Ф. Прокопович, Г.С. Сковорода. Цей метод у педагогічній діяльності використовували видатні педагоги: Я. Корчак, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський та інші. Можливості театрального мистецтва у підготовці вчителів до педагогічної діяльності на сучасному етапі розвитку досліджували Н.А. Абалкін, В.Ц. Абрамян, М.М. Барахтян, Р.Х. Баталов, Р.І. Короткова та інші. Вони розглядали акторську майстерність як педагогічне мистецтво, як засіб удосконалення творчого потенціалу вчителя, його педагогічної майстерності та гармонійного особистісного розвитку.

Досягнення в театральній педагогіці пов'язують з ім'ям російського педагога, режисера й актора К. С. Станіславського, який присвятив своє життя створенню «розумного, морального, загальнодоступного театру». [3.91]. Майже всі театральні теорії, плинні та напрями з початку ХХ ст. до наших днів відбивають на собі плідний вплив його ідей і творчих принципів. Система К.С.Станіславського – наука не лише про акторську творчість, а й про те, як спираючись на об'єктивні закони, плекати, розвивати, збагачувати

різні здібності, і не лише сценічні - вона дає можливість розв'язати багато проблем у підготовці вчителя. Ця система по своїй суті педагогічна, тому що вона виходить з об'єктивних законів людської поведінки та її психофізичних передумов. Система Станіславського - це спосіб виховувати, вдивлятися у світ як у сцену й у сцену як у реальний світ.

Виклад основного матеріалу дослідження . В театрі людське життя відтворюється живою конкретною людською дією. Якщо в літературному творі про людську дію письменник розповідає, в живописі цю дію зображено у статичній, застиглій формі, то в театральному мистецтві актор її реально здійснює. Дія є головним матеріалом акторського мистецтва, визначальною ознакою його специфіки. Живою наочною дією актор творить художній образ. Недаремно актора називають діючою особою. Оскільки цю дію актор вибудовує з самого себе як єдиної психофізичної цілісності, можна твердити, що він сам для себе є інструментом. Отже, актор одночасно творець і інструмент свого мистецтва. Якщо врахувати, що театральна дія відбувається в безперервному потоці живого мовлення і живих сценічних рухів, жестів, міміки, якщо взяти до уваги властиву театрові безпосередність емоційно-почуттєвого впливу акторської гри, то стане очевидною і цілком зрозумілою та виняткова могутність ідейно-художнього впливу, яким володіє театр.

Найважливішою особливістю театального мистецтва є те, що спектакль як художня цілісність остаточно формується під безпосереднім впливом глядача. Перебуваючи у залі, він не лише сприймає твір мистецтва, а й певною мірою бере участь у його творенні. Звичайно, і в інших мистецтвах читачі і глядачі впливають на творчість митця. Вони здійснюють цей вплив через критику в засобах масової інформації, шляхом прилюдних обговорень і диспутів, за допомогою листів, адресованих авторові тощо. Тут вплив людей здійснюється не в процесі самої творчості. В театрі ж відбувається пряма, безпосередня взаємодія між автором і глядачем. Цей

емоційно-почуттєвий контакт значною мірою стимулює як процес творчості актора, так і процес її сприймання.

Театральне мистецтво через драматичну складову допомагає людині розширювати розуміння життя, міжособистісних взаємин, через театральну гру (сценічну дію) сприяє набуттю та розвитку навичок взаємодії, через діалог із автором та героями п'єси спрямовує на чіткіше усвідомлення ідеалів, потреб та інтересів, на здійснення рефлексивного аналізу власної поведінки. Осмислення наявного ресурсу театального мистецтва як засобу формування молодого покоління, визначення шляхів його впровадження в навчально-виховну систему України створює умови для його ефективного використання в загальноосвітніх школах з метою формування особистості школярів. Саме тому мистецтво театру може мати широке педагогічне застосування в освітньо-виховному процесі.

Шкільна театральна педагогіка - це міждисциплінарний напрям, поява якого зумовлена низкою соціокультурних та освітніх факторів. Саме в шкільній «атмосфері» формується особистісне становлення самосвідомості, формується культура почуттів, здатність до спілкування, оволодіння своїм тілом, голосом, пластичною виразністю рухів, виховується почуття міри і смак, які необхідні людині для перспективного успіху в будь-якій сфері діяльності. Самим універсальним засобом розвитку особистості, особистісних здібностей людини є театально-естетична діяльність, яка органічно включається в освітній процес. [2.40] Будучи частиною театальної педагогіки та існуючи за її законами, шкільна театральна педагогіка переслідує інші цілі і завдання, серед яких провідною не є професійна підготовка акторів і режисерів. Шкільна театральна педагогіка виховує особистість учня засобами театального мистецтва. Шкільний театр постає як форма художньо-естетичної діяльності, що відтворює життєвий світ, в якому формується особистість дитини.

Залучення до театру, починаючи зі шкільних років, дає можливість учням зрозуміти і усвідомити для себе, що театральне виховання - це багатий

духовний пласт. На початку ХХІ століття заняття в шкільному театрі, як і раніше є одним з найбільш бажаних захоплень підростаючого покоління України. Про це свідчать численні психолого-педагогічні дослідження в школах країни. Звичайно, сьогодні у школярів є багато привабливих видів дозвілля - ТВ, відео, комп'ютер, інтернет, проте живе спілкування один з одним за допомогою сценічного слова, театральної дії залишається незамінним. Саме шкільні підмости сприяють тому, щоб молода людина не просто запам'ятовувала і за тим автоматично відтворювала знання, які дає школа, а й уміло застосовувала ці знання на практиці – була ерудованою, мала хорошу пам'ять, вміла орієнтуватися в світі інформації, здобувала самостійно знання, раціонально підходила до процесу пізнання.

На сучасному етапі освітнього процесу шкільний музично- виховний захід , масове шкільне свято, концерт розглядається в контексті інших видів мистецтва: музики, образотворчого мистецтва, хореографії а також літератури, інтегрує їх зміст у досягненні і розумінні нової ідейно-художньої якості образу в сценічному мистецтві. Першоосновою шкільного музично-виховного заходу є драматургія (музична драматургія). Актуальним є проведення шкільних свят в театралізованій формі , яка поєднує в собі музично- виконавську (інтерпретація музичних творів) , словесну (літературно-поетичну), акторську, хореографічну діяльність у межах музичних дитячих вистав, капусників, літературно-музичних композицій, фестивалів, тематичних свят тощо.

Педагог-режисер - це особлива проблема сучасної школи. Театр - це єдиний вид мистецтва в школі, який останнім часом був позбавлений професійних фахівців. З появою театральних класів, факультативів, впровадженням театральної педагогіки в загальноосвітні процеси, стало зрозумілим, що шкільна освітня установа не зможе обійтися без фахівця, який вміє працювати з дітьми в галузі театрального мистецтва.

З 2007 року у Вінницькому державному педагогічному університеті в систему фахової підготовки вчителів музичного мистецтва введена спеціалізація «Режисура шкільних музично-виховних заходів».

Методичну основу виховання майбутніх режисерів музично-виховних шкільних заходів становлять навчальні курси з «Теорії режисури та основ театральної культури», «Сценічної мови», «Основ ритміки та хореографії», «Режисури фольклорно-етнографічних свят», «Основ виконавської майстерності». Особлива роль у формуванні професійних фахових компетенцій майбутніх учителів музичного мистецтва, які навчаються За спеціалізацією «Режисура музично-виховних шкільних заходів» належить навчальним дисциплінам «Основи акторської майстерності», «Основи сценарної композиції», «Режисура шкільних музично-виховних заходів».

Дисципліна «Основи акторської майстерності» охоплює питання сценічної теорії і артистичної техніки за «системою Станіславського». Мета курсу – засвоєння студентами знань з історії та теорії акторської майстерності та формування практичних навичок з техніки застосування засобів виразності актора: тіло, голос, психофізичні дані. У процесі вивчення навчальної дисципліни студенти повинні оволодіти процесом органічної дії, переборюючи несприятливі умови публічної творчості, та вміти застосовувати набуті акторські навички в практичній діяльності. У ході засвоєння дисципліни студенти вивчають складові частини «системи Станіславського», елементи внутрішньої акторської техніки та комплекс вправ для їхнього розвитку; набувають знань про зовнішні елементи акторської техніки та навички фізичного розвитку тіла, як першого об'єкта уваги актора; також набувають навичок розвитку мовного апарату, як одного з основних елементів акторської техніки. Студенти засвоюють сценічну теорію і методику артистичної техніки, що містить в собі «система Станіславського», основні напрямки акторського мистецтва, оволодівають режисерською термінологією, а також процесом органічної

дії, засвоюють комплекс вправ та тренінг, спрямований на розвиток творчих здібностей та вміння керувати репетиційним процесом.

Навчальна дисципліна «Основи сценарної композиції» є логічним продовженням «Основ акторської майстерності». Метою вивчення дисципліни є набуття студентами теоретичних знань та практичних навичок у створенні сценаріїв до різних музично-виховних заходів. В процесі засвоєння дисципліни студенти набувають знань про різновиди сценаріїв, закони композиційної побудови; найголовніші етапи роботи над сценарієм та методику побудови схеми сценарного плану; з'ясовують особливості усного живого слова та його форм; вивчають сценарно-режисерські основи та організаційні особливості кожної форми музично-виховного заходу, вчать розробляти конферанс до музично-виховного заходу, вивчають основи музичного оформлення різноманітних музично-виховних заходів. Також студенти мають можливість познайомитись з основами художнього оформлення музично-виховних заходів та засобами виразності художньо-декоративного оформлення відносно кожного їх жанру та виду, з комплексом режисерських прийомів при втіленні сценарного матеріалу; опановують методику написання монтувального листа.

Дисципліна «Режисура шкільних музично-виховних заходів» є логічним завершенням «режисерського» блоку дисциплін і має за мету надати педагогічне спрямування знанням, які студенти отримали з «Основ акторської майстерності» та «Основ сценарної композиції». Метою вивчення курсу є набуття студентами теоретичних знань та практичних навичок організації шкільних музично-виховних заходів. В результаті вивчення навчальної дисципліни у студентів формуються навички організації й проведення різноманітних музично-виховних заходів.

Основними завданнями дисципліни «Режисура шкільних музично-виховних заходів» є: засвоєння змісту, засобів, форм та методів музично-виховних заходів, формування в студентів навичок здійснення

інформаційно-просвітницької діяльності; практичне оволодіння методикою підготовки бесід, інтерв'ю, диспутів, ток-шоу, екскурсій, стінних та радіогазет; вивчення різноманітних форм художньо-публіцистичної діяльності, засобів підготовки та проведення сюжетних і документальних заходів. Студенти повинні уміти застосовувати режисерський комплекс знань, умінь, навичок у відповідності з регіональними особливостями, проводити дослідницьку роботу, удосконалювати свою професійну майстерність.

Професійна підготовка студентів до творчої музично-театральної діяльності в загальноосвітній школі здійснюється в комплексі з формуванням світогляду, етичних принципів, театральної і музичної культури, уяви, фантазії, інтуїції, організаторських здібностей, розуміння дитячої психології.

Висновки і перспективи подальших розвідок в даному напрямі.

Сучасна педагогіка є динамічною, такою, що розвиває інтелектуальну, духовну, фізичну сфери дитини, ефективно реалізовує її творчий потенціал. Основні принципи сучасної педагогіки збігаються з принципами театральної, як однієї з найбільш творчих педагогік за своєю природою. Тому метою запозичення елементів театрального мистецтва у професійній підготовці вчителя музичного мистецтва є виховання артистичної особистості, з багатством особистісних проявів та природністю, свободою, красою та витонченістю рішень, які будуть використовуватися залежно від педагогічних цілей [4.201].

Оскільки сучасна загальноосвітня школа потребує спеціаліста нового формату, здатного здійснювати не тільки навчальну, а й позакласну діяльність з вільним використанням сучасних методів навчання та освітньо-інформаційних технологій [5.501], введення мистецтва театру в навчальний процес підготовки вчителя музичного мистецтва є дійсною потребою розвитку сучасної педагогічної системи.

Література:

1. Гоголь Н.В. «Выбранные места из переписки с друзьями» СПб, 1947г. - 182с.
2. Лапина О.А. Школьная театральная педагогика – опыт междисциплинарного синтеза. Сборник материалов конференции. Серия «Symposium», выпуск 22. СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2002г.- 261с.
3. Станиславский К.С. Моя жизнь в искусстве / К.С. Станиславский // Собр. соч. : В 8 т. – М. : Искусство, 1954. – Т.1. – 511 с.
4. Середа Н.В .Елементи театральної педагогіки у формуванні педагогічної майстерності. Збірка наукових статей «Теорія і практика управління соціальними системами», вип.36, Харків., 2011.-242с.
5. Яременко Н. В. Роль позанавчальної виховної роботи у всебічному розвитку студентської молоді / Н. В. Яременко // Всебічний розвиток особистості студента : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф.– Ірпінь, 2001. – 548с.

Швець Ірина Борисівна, Заслужена артистка України, доцент кафедри мистецької підготовки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського .

Тел.(067) 9041704

e-mail Shurikira@ukr.net